

Kvartérní vývoj výpověď fosilního záznamu měkkýšů

Vertigo pseudosubstriata

- ⊗ pochopení vývoje dnešních společenstev, rozšíření druhů (relikt vs. výsadek)
- ⊗ poznání a pochopení změn v minulosti – reakce bioty – možná predikce do budoucna
- ⊗ detailní poznání autekologie druhů
- ⊗ pochopení současných změn – přirozená a antropogenně podmíněná sukcese, aplikace v ochraně přírody

Studium kvartéru – pochopení dnešního stavu

- ⊗ vznik současných druhů a ekosystémů – krajina i biota je kvartérního stáří (dnešní rozmístění moří a kontinentů)
- ⊗ rozsáhlé změny v návaznosti na klimatický cyklus
- ⊗ změny klimatu, reliéfu (současná říční síť – eroze v glaciálech) a ekosystémů
- ⊗ na závěr vstup člověka do přírodních procesů

- @ **geologie** – podnebí ovlivňuje sedimentaci
- @ **pedologie** – podnebí ovlivňuje utváření půd
- @ **palynologie** a **paleozoologie** – podnebí ovlivňuje biotu
- @ **botanika** a **zoologie** – rekonstrukce založená na znalostech ekologie recentních druhů, recentních analogií
- @ **archeologie** – vliv člověka, datování podle artefaktů

Proč komplexní pohled?

- @ interakce klimatických a antropogenních vlivů: synergistické x antagonistické, kladné x záporné; př.: zvýšená eroze v mladší době bronzové + intenzivní pastva a orba = odlesnění, splach půd, škrapová pole, zanášení říčních niv – změna lužních lesů

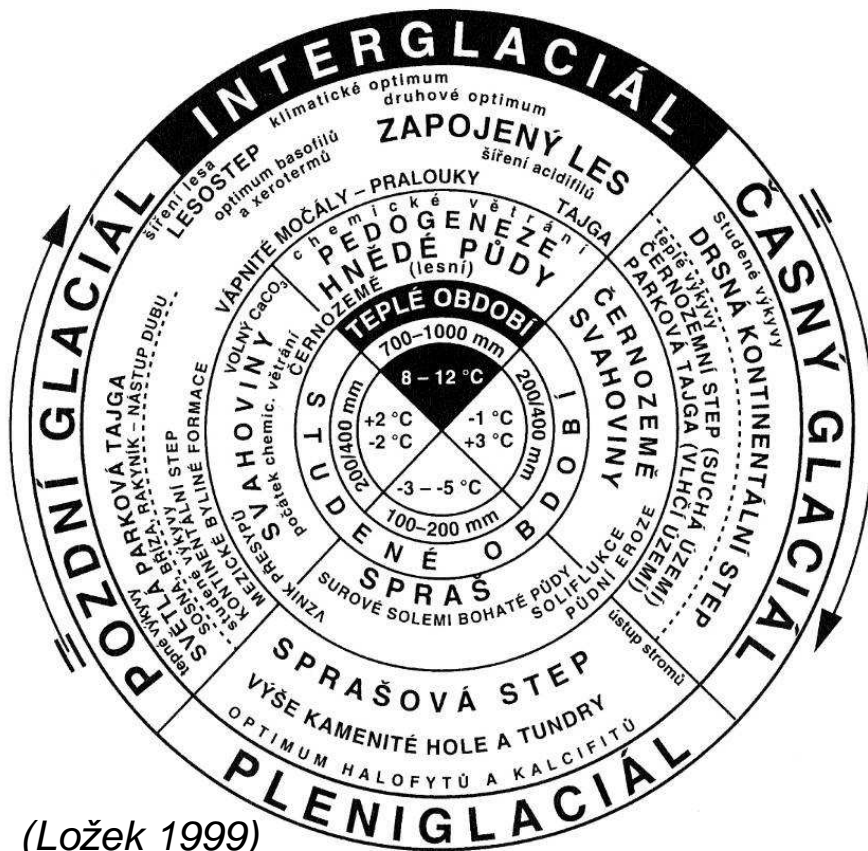
Paleorekonstrukce: principy, metody

- ⊗ stejné druhy, dobrá znalost jejich autekologie, předpoklad stejné/podobné autekologie v minulosti a dnes
- ⊗ využití rozdílných skupin – různé fosilizační nároky = výpovědi o různých krajinách, biotopech a podmínkách (rostliny, měkkýši, obratlovci, krytenky, lasturnatky, perloočky)
  - makrozbytky rostlin a pylová zrna z rašelinných sedimentů – vlhké a kyselé prostředí vyšších poloh
  - měkkýši + obratlovci – vápnité oblasti a sedimenty (svahoviny, naplaveniny, výplně jeskynní, pramenné vápence), vyšší spektrum reliéfu a nadmořských výšek
- ⊗ korelace obtížná – výpověď o velmi odlišných podmínkách, možná jen v pěnvcích
- ⊗ přímá indikace – půdy a sedimenty tvořící se jen za určitých klimatických podmínek (např. pěnínce), biota poskytuje nepřímou indikaci – reaguje zpožděně

Kvartér (čtvrtohory)

- nejmladší geologická epocha - poslední 2 miliony let, **střídání suchého chladného kontinentálního a teplého vlhkého oceánického klimatu** během střídání glaciálů a interglaciálů
  - pleistocén (většina kvartéru, končí s poslední ledovou dobou)
  - holocén (= poslední interglaciál, ca 11 700 BP)

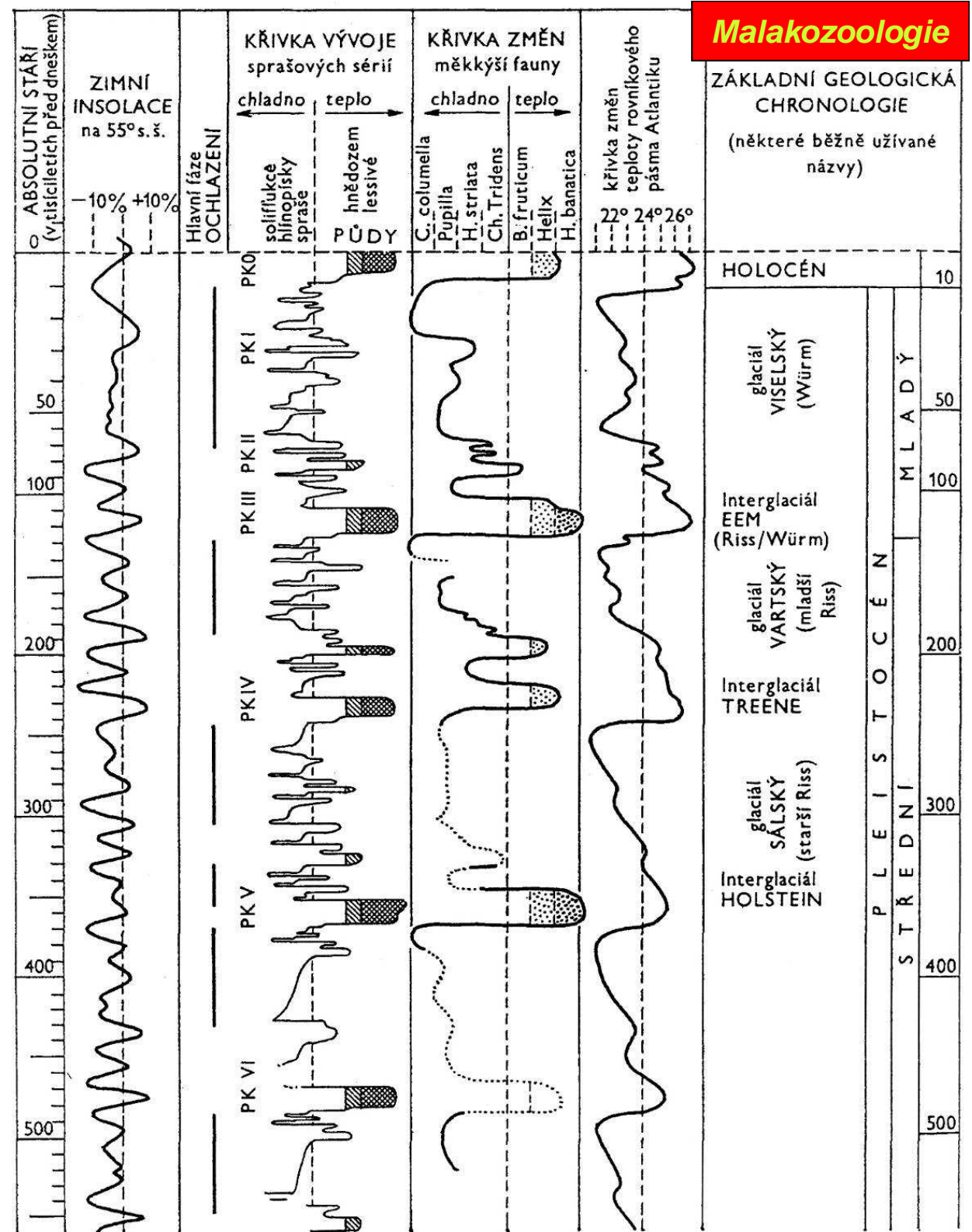
(Ložek 1999)

- členění kvartéru: **klimaticko-sedimentační cyklus** – odvozen od uloženin spraše (špraš = glaciál, půda = interglaciál)
- některé profily zachycují téměř celý kvartér (Červený kopec u Brna /10 interglaciálů/, Letky a Sedlec u Prahy)
- spraš = eolitický sediment ukládaný v nížinách (do 350 m n.m.), silně vápnlitý (jemná zrníčka křemene stmelená CaCO_3)

Členění kvartéru

	počátek tis. let
<u>glaciál</u> x <u>interglaciál</u>	
holocén	11,7
Viselský (Würm)	100
Emm (Riss/Würm)	135
Vartský (mladší Riss)	225
Treene	240
Sálský (starší Riss)	350
Holstein (Mindel/Riss)	370
Elsterský (Mindel)	470
Cromerský (Günz/Mindel)	485
Weybourneský (Günz)	590
Tegelénský (Donau/Günz)	610
Butleyský (Donau)	ca 1000

Glaciál vs. interglaciál

glaciál

-5 – -3

„bezlesá“

silná eroze (mrazová, větrná -
akumulace spraše, vodní)

divočící

silně vápnité (eroze)

homogenní

primární

sucho, převažuje výpar -

halofilní prostředí

zalednění severu Ameriky

a Evropy, pokles

hladiny světového

oceánu o 120-140 m

průměrná roční
teplota (°C)

krajina

toky

prostředí

příroda

půdy

interglaciál

8 – 12

zalesněná

akumulace

meandrující

kyselé (vyluhování), 2. polovina

heterogenní

plně vyvinuté

vlhko (rozvoj lesa a vznik půd)

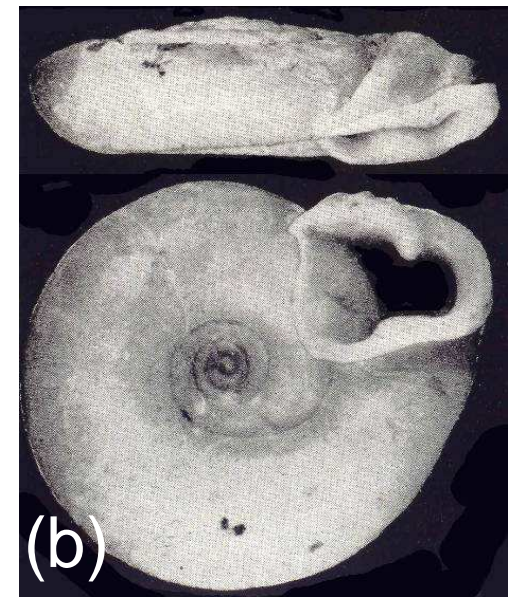

Poslední interglaciál (eem, riss/würm)

- ⊙ interglaciály svým podnebím podobné dnešku, bioty interglaciálů nejsou plně totožné – opětné migrace – náhoda
- ⊙ proč nás zajímá? – od holocénu vzdálen 100 000 let, poslední glaciál vše vynuloval
  - nejbližší analogie holocénu, ale bez vlivu člověka
  - některé druhy u nás glaciál přežily
- ⊙ odlišnosti eemu od holocénu
  - Evropa vlhčí a teplejší – více oceánická (Balt propojen s Atlantikem)
  - souvislé zalesnění střední Evropy
  - v ČR druhy dnes žijící více na jihu

Drobacia banatica (a)

Soosia diodonta (b)

Poslední glaciál (visecký glaciál, würm)

- ☉ zcela zásadní, zejména **vrcholný glaciál** = bod nula (hlavně v území od nás na sever - pokryté kompletně ledem)

časný glaciál

(eoglaciál)

100-60 tis. let BP

vrcholný glaciál

(pleniglaciál)

60-15 tis. BP

pozdní glaciál

(tardiglaciál)

15-11,7 tis. BP

Časný glaciál

- ☉ ochlazení s teplejšími výkyvy (interstadiály)
- ☉ černozemní lesostep silně kontinentální povahy (dnes pod Uralem a na západní Sibiři) - hodně ekotonů les/step
- ☉ klimaticky odolnější druhy a druhy křovin ---

***Fruticicola fruticum*, 2,5 cm**

Pleniglaciál

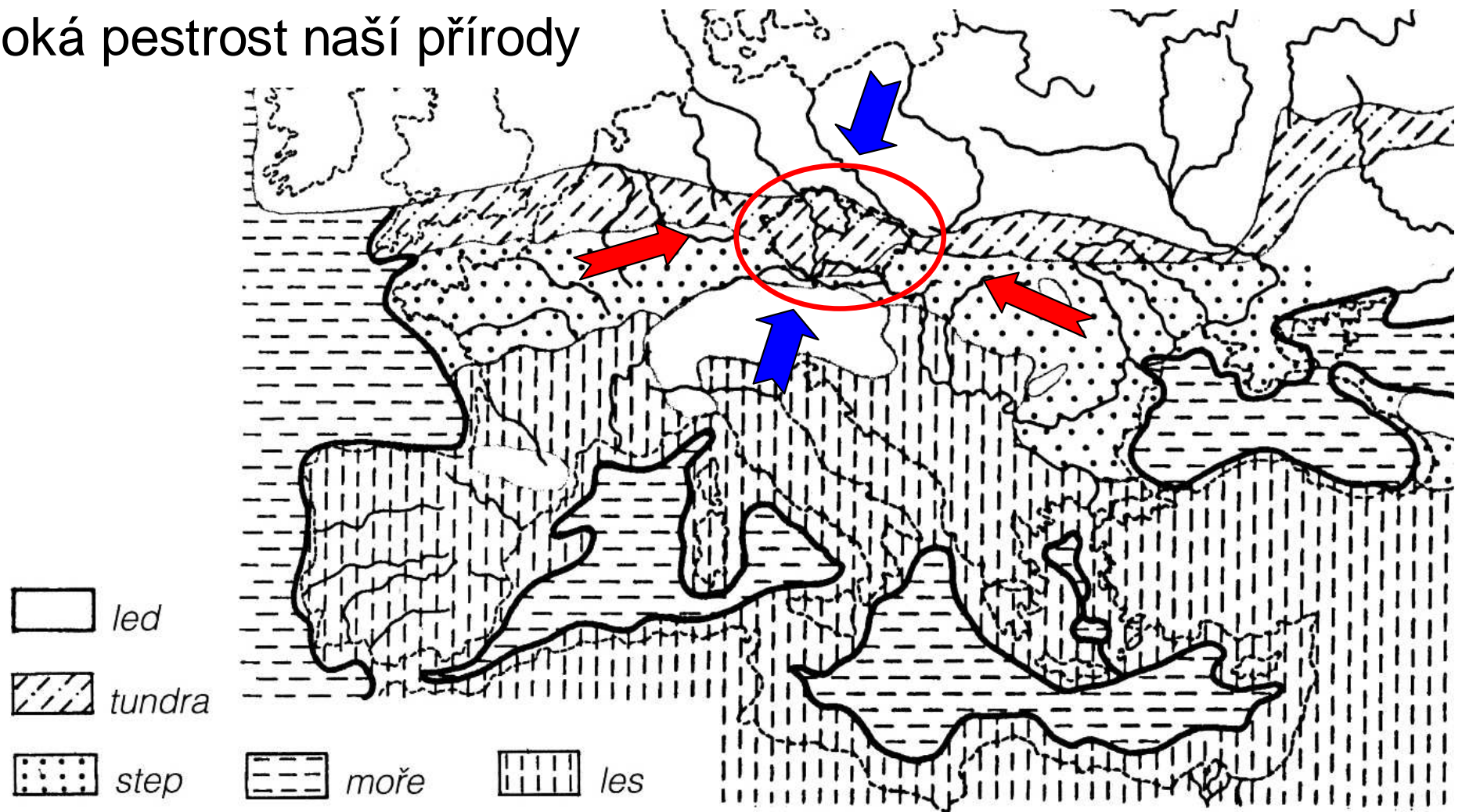

- ⊗ max. zalednění, max. ústup lesa
- ⊗ v suchých nížinách sprašové stepi (v Evropě nemají dnes obdoby, spraš dnes ovšem nevzniká nikde na světě)
- ⊗ ve vyšších polohách tundra s odolnými dřevinami (na spraši dřeviny limitované suchem)
- ⊗ mylná představa podmínek severní Evropy, nepřesné srovnání
  - jiný sluneční osvit
  - je zde [vlhko](#) – tundra
  - step a tundra jsou dnes od sebe v Evropě vzdáleny přes 1000 km
- ⊗ nejpřesnější analogie na jižní Sibiři (Altaj...)
  - stejná zeměpisná šířka, na 50 rovnoběžce
  - step a tundra v těsném kontaktu
  - přežití glaciálních druhů, které vymřely v celé Evropě

Pleniglaciál – pozice české krajiny

- ⊙ sevřená severským a alpským ledovcem = významný biokoridor mezi východem a západem
- ⊙ přesuny vegetace a fauny během klimatických změn: studený sever x teplý jih a oceánický západ x kontinentální východ = vysoká pestrost naší přírody

Glaciální malakocenózy nížin – sprašové stepi

- ☉ směs druhů, které dnes obývají naprosto rozdílná stanoviště
1. stepní (dnes často xerofilní) druhy
  2. euryvalentní (dnes některé i ruderální)
  3. horské, chladnomilné druhy (některé dnes boremontánní)

ad. 1) *Helicopsis striata*, *Pupilla triplicata*, *P. sterrii*

ad. 2) *Trochulus hispidus*, *Succinella oblonga*, (*Perpolita hammonis*)

ad. 3) chladnomilné druhy sprašové stepi

a) přežily v Evropě: *Vertigo parcedentata*, *Columella columella*,
Pupilla alpicola

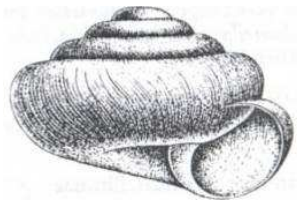
b) nepřežily v Evropě: *Vallonia tenuilabris*, *Pupilla loessica*,
Vertigo pseudosubstriata

Glaciální malakocenózy pahorkatin a hor

- ⊗ podstatně méně dokladů (slovenská vápencová pohoří)
- ⊗ vlhčí klima, řídké poroty odolných dřevin (jehličnany)
- ⊗ přežití některých skalních „xerofytů“

Chondrina clienta, *Pyramidulla pusilla*, *Faustina cingulella*

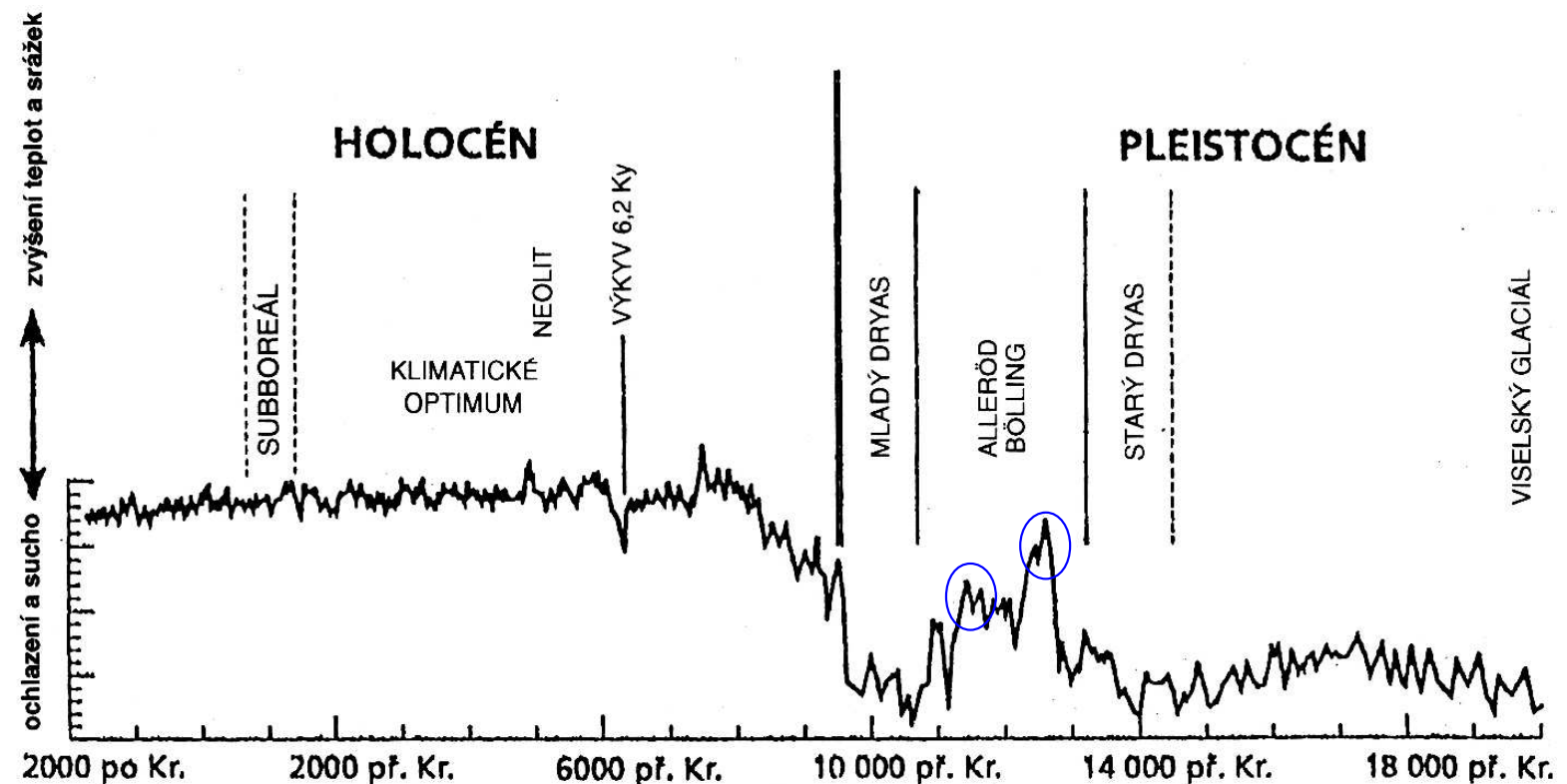
- ⊗ drsné periglaciální klima **rychle vyznívalo na jihovýchod** - už ve Slovenském k. přežilo glaciál mnoho typicky interglaciálních druhů:

F. faustina, *Isognomostoma isognomostomos*, *Ruthenica filograna*

Pozdní glaciál – ústup zalednění

- ⊗ oteplování neprobíhalo plynule – valy čelních morén
- ⊗ dva výrazné teplé výkyvy:
  - bölling – 15 tis. BP
  - alleröd – 14 tis BP
- ⊗ 13 tis. BP ledovec na okraji Baltu, v již. Švédsku, stoupá hladina moře
- ⊗ 12,5 tis. BP – mladší dryas: poslední studený výkyv – konec glaciálu

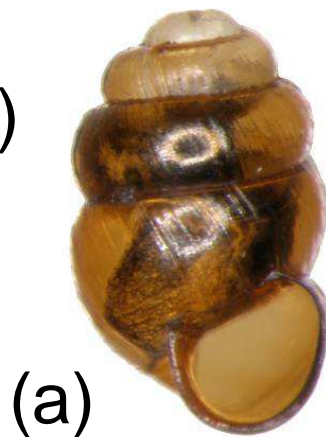

Pozdní glaciál – období velkých změn

- ⊗ rychlé a velké klimatické změny = geografické posuny
- ⊗ rychlé oteplení – nástup moře, pohyby zemské kůry vlivem odlehčení
- ⊗ tyto výkyvy nápadné na severu (bod 0), u nás málo zřetelné – biota navazuje na glaciál, refugia
  - ? co vymřelo a co přežilo
  - ? co se nově rozšířilo
- ⊗ mizí *V. parcedentata* a *P. loessica*, ještě přežívá *V. tenuilabris* a *C. columella* (přesouvá se na mokřady)
- ⊗ ve stepích prudce vzrůstá zastoupení *Vallonia costata*
- ⊗ na mokřadech:

Vertigo genesii (a)

V. geyeri (b)

Pozdní glaciál – období velkých změn

- ☉ příchod mezofilních druhů: *Perpolita hammonis*,
Euconulus fulvus, *Punctum pygmaeum*, *Arianta arbustorum*

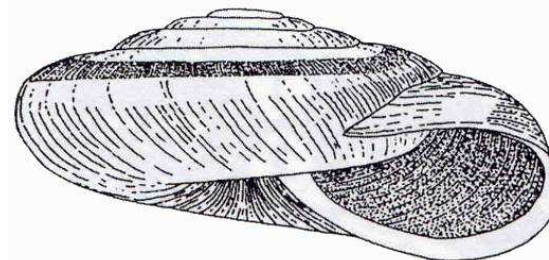
- ☉ méně křovinné druhy:
Carychium tridentatum

- F. fruticum*, *Euomphalia strigella*,

- ☉ na jih Čech a Moravy pronikla
Chilostoma achates – dnes
endemit rakouských Alp

Pozdní glaciál – období velkých změn

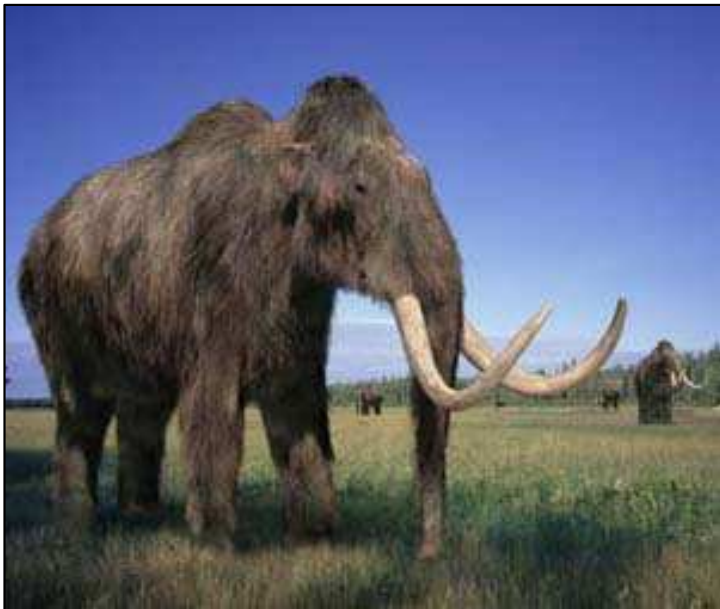

- @ pylová spektra: stepní druhy + odolné dřeviny – borovice lesní, osika, stromové břízy, vrby, limba, modřín
- @ vyznívá sedimentace spraše, nárůst akumulace – svahové suti s jemnou hnědozemí
- @ řeky začínají erodovat do svých náplavů – stabilní koryta, meandrující toky
- @ **vzestup biodiverzity**
  - nárůst heterogenity stanovišť: stepi, mokřady, křoviny, lesy
  - parkovitá krajina ovlivněná tuhou zimou a zároveň teplým vegetačním obdobím – směs glaciálních stepních prvků (*H. striata*) a teplomilných křovinných druhů např. *E. strigella*, *Aegopinella minor* ---

Holocén

- ⊗ krátký časový úsek – 11,7-10 tis. let
- ⊗ člověk významně vstoupil do přírodních procesů (noosféra)
- ⊗ jeden z teplých výkyvů (obdoba pleistocénních interglaciálů)
- ⊗ liší se hlavně v živé přírodě – na počátku vymření mnoha velkých savců (jejich linie jdou celým pleistocénem), místo nich člověk

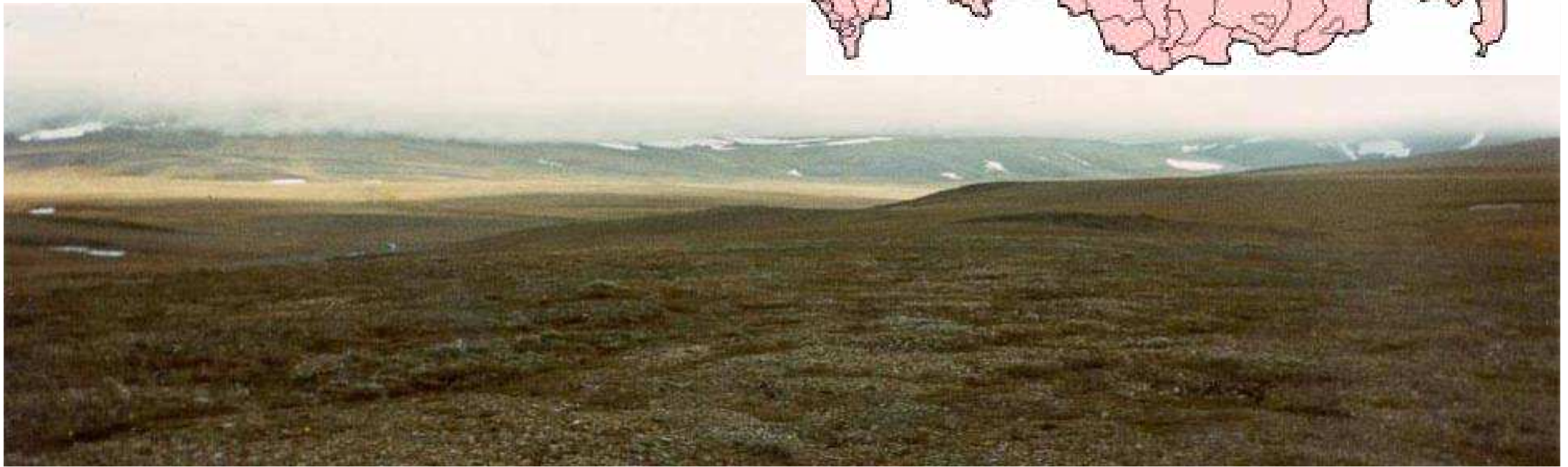
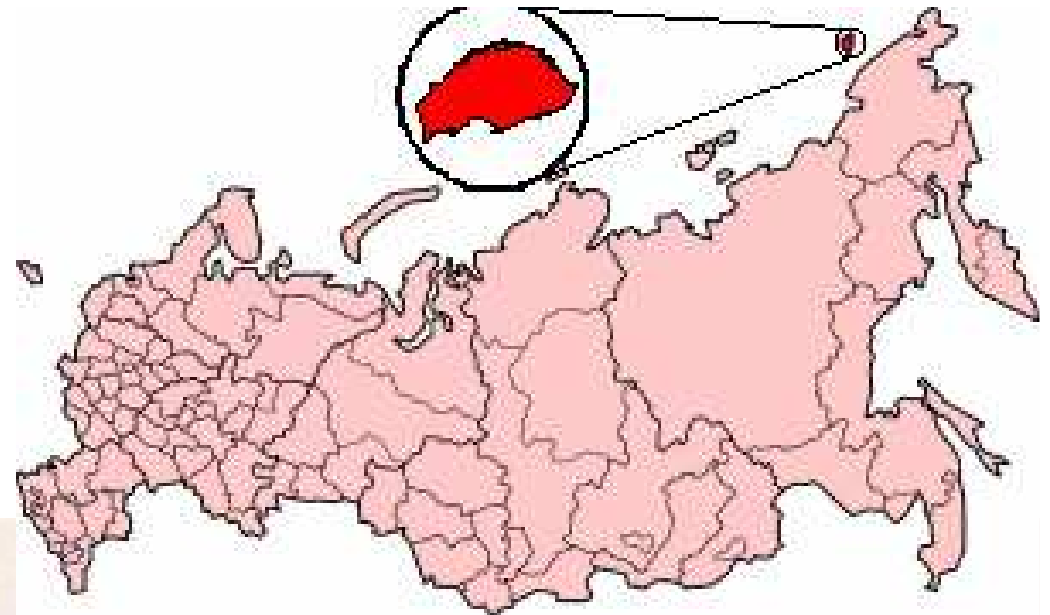

Mammuthus primigenius – nejrozšířenější druh, vyvinul se ze stepního mamuta během mladšího rissu (200 tis. BP), obýval celý severní Holoarkt, až 60 kusů na 100 km², poslední populace vymřely 8 tis. BP na St. Paul Island, Alaska

Poslední známý výskyt mamutů

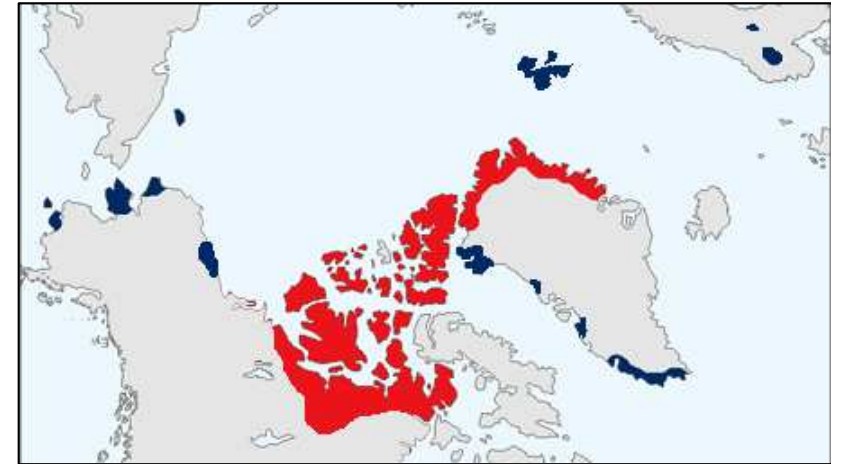
- na malém ostrůvku v Arktickém oceánu přežívali mamuti až do doby **3700 BP** (Rusko: остров Врангеля, ostrov Vrangelya, Wrangel Island)
- pravděpodobně z důvodu omezených potravních zdrojů byla místní populace výrazně menších rozměrů
- příchod člověka na ostrov koreluje s vyhynutím mamutů!

holocenní extinkce

- ⊗ vyjma totálních extinkcí, mnoho glaciálních evropských druhů přežilo jen ve vnitroasijských stepích (kůň převalský, frček, pišťuchy)

Smilodon fatalis – nejrozšířenější zástupce rodu, vznik v Severní Americe před 1,6 miliony let, rozšířil se až do Peru, vyhynul před 10 tis. lety

červěně – původní výskyt do 19. stol.
modře – současný výskyt

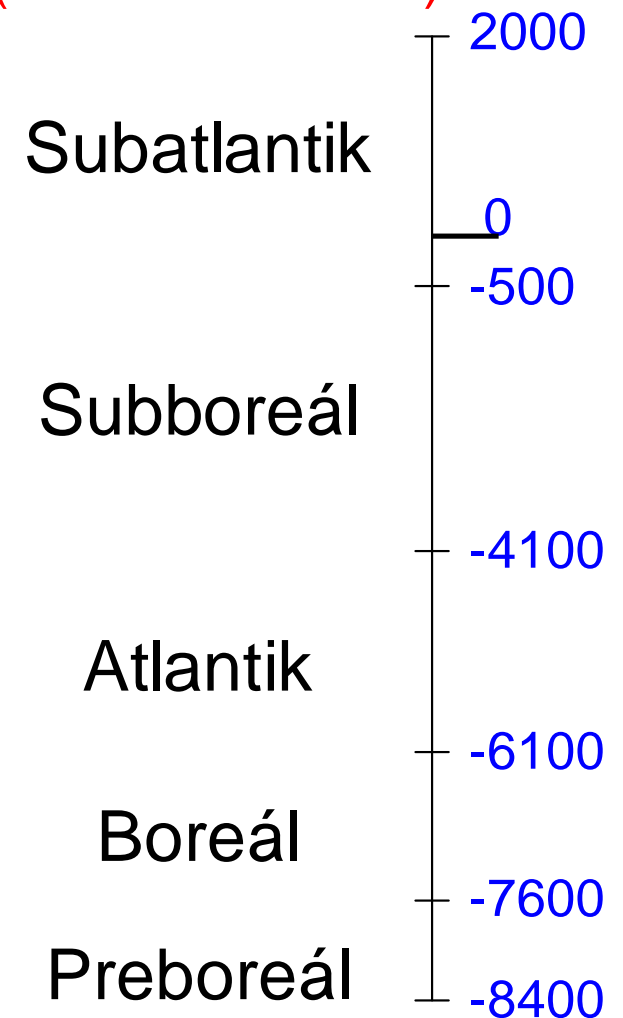

Ovibos moschatus (pižmoň severní) – přežil v arktické Kanadě a SV Grónsku, v 19. stol. introdukován v rámci záchranných programů na další místa (viz mapa)

Výzkum holocénu – klasické členění

- ⊗ základní poznatky v jihobaltských zemích – **limnicko-organická fácie** – limnické a rašelinné sedimenty – pylová analýza (1916 L. von Postem)
- ⊗ postupné objevování totožných sedimentů/fází nazvaných podle podnebí
- ⊗ korelace s vrty grónského ledovce i na dně Atlantiku, C¹⁴ datování
- ⊗ mezi válkami počátky jiného přístupu - **terestrcko-karbonátová fácie** – členění na základě uloženin ložisek pěnovců v podhůří Alp – H.J. Seitz (1951, ložiska u Wittislingenu, Bavorsko) – archeologicky datované horizonty
- ⊗ propojení geologického a palinologického přístupu – přes měkkýše (J. Petrbok, V. Ložek), úzká vazba na vegetaci

Fytostratigrafie (klasické členění)

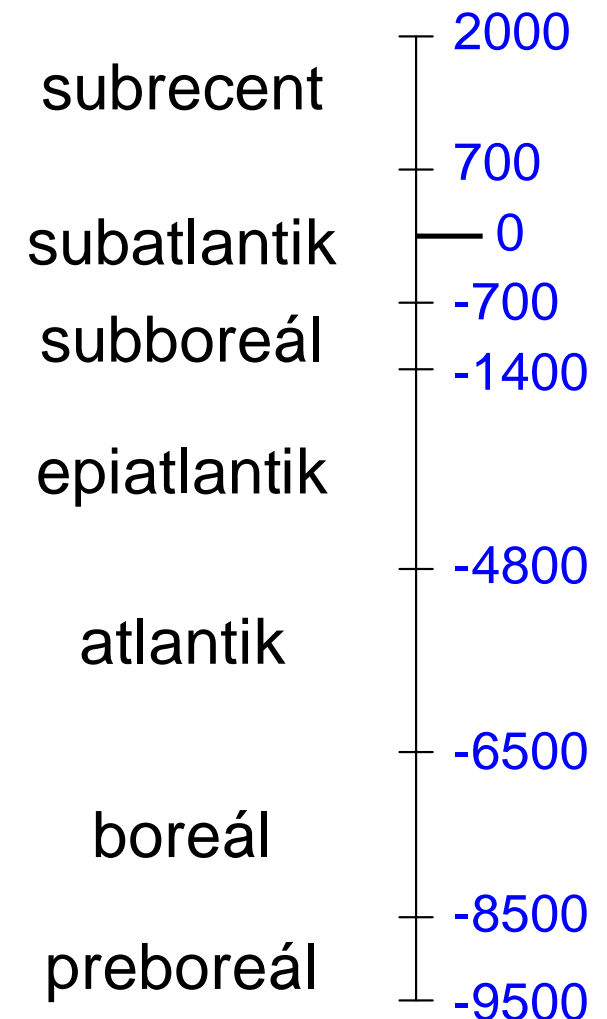

Výzkum holocénu – zoolitostratigrafie

- ⊙ vydělena nová fáze – **epiatlantik** (část dřív. atlantiku a subboreálu), subboreál jen suché období s nevyrovnaným klimatem (K.-D. Jäger 1969)
- ⊙ vyděleny tři klimatické zóny, kde se vývoj vegetace a fauny lišil (jiné druhy, jiná refugia)

1. zóna odpovídající termofytiku a staroholocenní stepi (nesouvislá zóna s výskytem černozemních půd): **chybí fáze rozmachu lesa** – přežití stepních druhů až do neolitu, další šíření v zemědělské krajině + nové druhy
2. zóna odpovídající mezofytiku dnešní střední Evropy: typický vývoj, **plný rozvoj lesů** v atlantiku-epiatlantiku
3. zóna v subalpínském a alpínském stupni: omezený průnik lesních druhů, přežití mnoha druhů otevřené krajiny

Nové členění (Ložek 2007)

Čas	Fytostratigrafie	Zoolitostratigrafie	Vývoj biocenóz	Sedimentace Pedogeneze, Odnos	Kulturní stupně	Chronologie
1000	SUBATLANTIK	SUBRECENT	Vznik současné kulturní krajiny Středověká kolonizace - odlesnění	Splach ornice Degradace půd	STŘEDOVĚK Slované	MLADŠÍ
0		700 SUBATLANTIK	Pronikání moderních druhů Rozmach bukojedlových lesů	Dočasný ústup osídlení Výstavba keltských oppid	Stěhování národů ŘÍM	
-1 000		-700 SUBBOREÁL	Pravěká kolonizace, pastva, odlesnění	Tvorba hrubých sutí	doba ŽELEZNÁ	STŘEDNÍ
-2 000	SUBBOREÁL	-1 400	Postupné šíření bučin, bukojedlin a habru Vznik bukového stupně	Klidný vývoj, půda a sedimentace pramenných vápenců přerušovány krátkými výkyvy s tvorbou sutí	doba BRONZOVÁ	
-3 000		EPIATLANTIK	Vytváření vegetačních stupňů dnešního typu		ENEOLIT	HOLOCÉN
-4 000			Souvislé zalesnění v neosídlených oblastech		NEOLIT	
-5 000	ATLANTIK	-4 800 ATLANTIK	Dvojkolejný vývoj Prvotní rolnické osídlení	Náhlé vysušení Intenzivní pedogeneze		STARŠÍ
-6 000			Rychlý postup lesa zatlačuje zbytky biocenóz otevřené krajiny	Tvorba pěniců v jeskyních	MEZOLIT	
-7 000	BOREÁL	-6 500 BOREÁL	Převaha smíšených doubrav, na horách smrk	Silné zvlhčení Prudký růst teploty		POZDNÍ
-8 000	PREBOREÁL	-8 500 PREBOREÁL	Parková krajina – listkové formace Černozemní stepi	Počátky sedimentace CaCO ₃	POZDNÍ PALEOLIT	
-9 000	MLADÝ DRYAS	MLADÝ DRYAS -10 700	Šíření borovice, břízy, první náročné dřeviny, líska	Slabě vyvinuté vápnité půdy		GLACIÁL
	ALLERÖD	ALLERÖD	Řídká tajga, poslední výskyt glaciálních prvků	Nehumózní svahoviny	MAGNÁLENIEN	
-10 000	STARŠÍ DRYAS	STARŠÍ DRYAS -12 400	Šíření borovice, břízy na úkor otevřených formací	Slabé humózní půdy		PLEISTOCÉN
	BÖLLING	BÖLLING -13 200	Ochlazení Šíření borovice, břízy	Počátky vývoje půd		
-11 000	STARÝ DRYAS	STARÝ DRYAS -14 500	Přechod sprašové stepi do vlhčí fácie	Vyznívání tvorby spraše		

členění holocénu:
srovnání klasického pohledu na základě limnicko-organické fácie s novějším pojetím na základě terestrcko-karbonátové fácie (Ložek 2007)

Srovnání limnických a terestrických sedimentů

- ④ rašelinné a limnické sedimenty (rostlinné fosilie): ploché krajiny, pánve (Třeboňsko a Českolipsko), náhorní plošiny (pohraniční pohoří Čech)
- ④ dává širší obraz v krajinném kontextu, drobné plošky nezachytí
- ④ terestrické (vápnité) sedimenty (měkkýši a obratlovci): teplejší suché pahorkatiny a nížiny s vápnitými půdami a krasové oblasti všech nadmořských výšek
- ④ širší spektrum krajin, reliéfů, nadmořských výšek (od údolních niv, svahů různých sklonů až po náhorní plošiny a skalnaté vrcholy) a sedimentů (svahoviny, naplaveniny, jeskynní výplně, půdy, pramenné vápence – pěnovce, travertiny) než palinologie
- ④ místní poměry – drobné enklávy, schránky = jedinci určitelní do druhu
- ④ oba přístupy a fácie se navzájem doplňují, přímá korelace obtížná

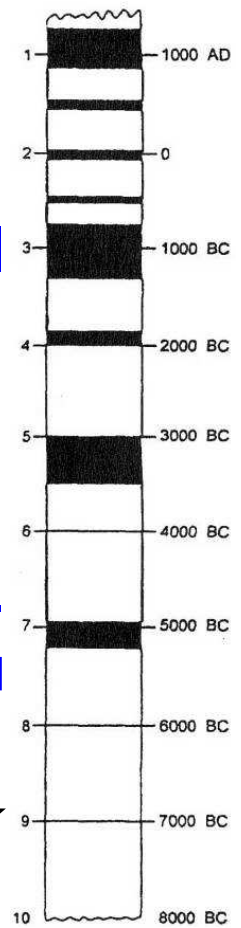
Metabolismus uhličitanu vápenatého

- ⊙ druhotné odvápnění, migrace a opětné strážení v průběhu času
- ⊙ velký význam pro terestricko-karbonátovou fáci, dopad na biotu
- ⊙ srážení pěnovců indikuje vlhké fáze
- ⊙ nejvlhčí fáze holocénu = boreál/atlantik (kolem 8500 BP) – srážení CaCO_3 i v nejsušších oblastech: pěnitec v jeskynních sedimentech (sytký sintr - srážení na stropě a stěnách, hromadění na dně)
- ⊙ této fázi odpovídá rozmach zapojených lesů a příchod náročných lesních druhů
- ⊙ následuje první suchá fáze a příchod neolitické kolonizace v 2. pol. atlantiku (8. tis. BP)
- ⊙ nejsušší fáze v subboreálu (mladší doba bronzová, 3250 BP), často velké odlesnění, splachy půd (environmentální kolaps pískovcových oblastí)
- ⊙ půdy první poloviny interglaciálů (tedy i holocénu) silně vápnité, poté vyluhování minerálů, dekarbonatizace půd, acidifikace

subboreál

2. pol.
atlantiku

černě suchá období
(Jäger 1969, pěnovcová souvrství)

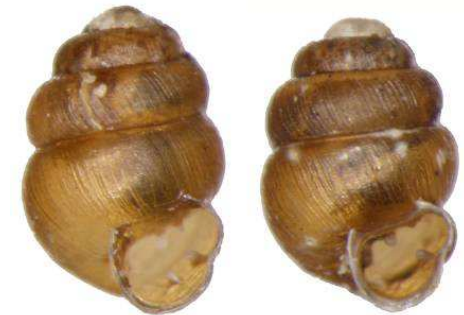

Časný holocén – velké migrace

- ⊗ období od konce glaciálu do počátku klimatického optima holocénu (9. tis. let BP = př. n. let.)
- ⊗ vzestup teploty a následně i vlhkosti
- ⊗ ústup otevřených ploch vlivem šíření lesa
- ⊗ vývoj půd a vzestup migrace CaCO_3
- ⊗ vzestup biodiverzity, vznik vápnatých mokřadů
- ⊗ toky začínají meandrovat, lidé stále lovci a sběrači
- ⊗ půdy silně vápnaté, i v místech, kde jsou dnes zcela odvápněné
- ⊗ v preboreálu převaha pionýrských dřevin (borovice, bříza)
- ⊗ v boreálu se velmi šíří líska a následně smíšené doubravy (duby + lípy, jilmy, později i jasan a javory) = *Eichenmischwald*, *Quercetum mixtum*
- ⊗ krajina má ráz parkovité lesostepi – stále jsou hojné druhy kontinentální stepi (*Helicopsis striata*, *Chondrula tridens* - viz foto) i sprašové stepi (*Pupilla sterrii*)
- ⊗ migrace nových druhů – jižních teplomilných i lesních prvků

- ☉ kombinace uvedených stepních xerofylů a prvků boreální tajgy:
Discus ruderatus, *Perpolita petronella*, *Vertigo substriata*

a dále nově se šířících lesních a teplomilných druhů:

- Helix pomatia*, *Vertigo pusilla*, *Sphyradium doliolum*

- na častných mokřadech jsou hojné dnes vzácné a reliktní druhy: *Vertigo geyeri* a *Cochlicopa nitens*, šíří se *Vertigo moulinsiana*

- postupně se šíří teplomilné stepní druhy:

Granaria frumentum

- také k nám pronikl sarmatský prvek *Truncatellina costulata*, do krasových oblastí jižní Moravy, dnes přežil pouze na Pálavě (NPR Děvín) a u Trusnova (Vysoké Mýto)

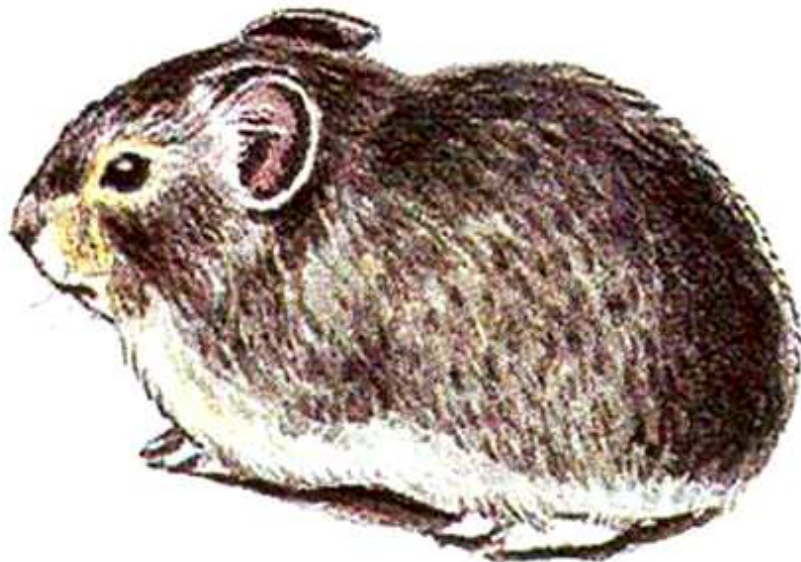

Časný holocén – dovětek

- ⊗ uvedené údaje pochází z krajin xerothermního rázu, proto se velice liší od oblastí poskytujících pylová spektra
- ⊗ postup lesa nesouvisel jen se sukcesí, významnou úlohu pravděpodobně hrála přirozená pastva velkých býložravců, dnes u nás již vymřelými (zubr, tur, divoký kůň a los) – udržování bezlesí i v krajinách, kde les rychle postupoval
- ⊗ v časném holocénu ještě u nás žila pišťucha (*Ochotona pusilla*) – významný obyvatel glaciální stepí

současné rozšíření

Holocenní klimatické optimum

– atlantik a epiatlantik

- ⊗ teplé a vlhké období oceánického typu (8500-3400 BP)
- ⊗ prům. teploty o 2-3 °C vyšší než dnes (teplot. max. 7700 -4500 BP)
- ⊗ na počátku prudké a krátké ochlazení o 4 °C = event 8200 BP
- ⊗ max. teplota 8000 BP, pak slabě klesá s výkyvy
- ⊗ pokračuje mořská transgrese – 7500 BP dánské průlivy
- ⊗ průnik moře do Baltu - sladkovodní jezero (ancylová fáze) se mění na slané moře (littorinová fáze)
- ⊗ 9. tis. BP: ústup staroholocenních stepních druhů i horských faun s *Discus ruderatus*, příchod náročných teplomilných, vlhkomilných lesních druhů – maximální rozvoj lesů
- ⊗ vysoké zastoupení druhů špatně snášejících dlouhé a tuhé zimy
- ⊗ příchod prvních neolitických rolníků od JV (8. tis. BP, lineární keramika), kolonizují nížiny na spraši – **dvojkolejný vývoj přírody**

Littorina sp.

Jeskynní sedimenty a archeologie

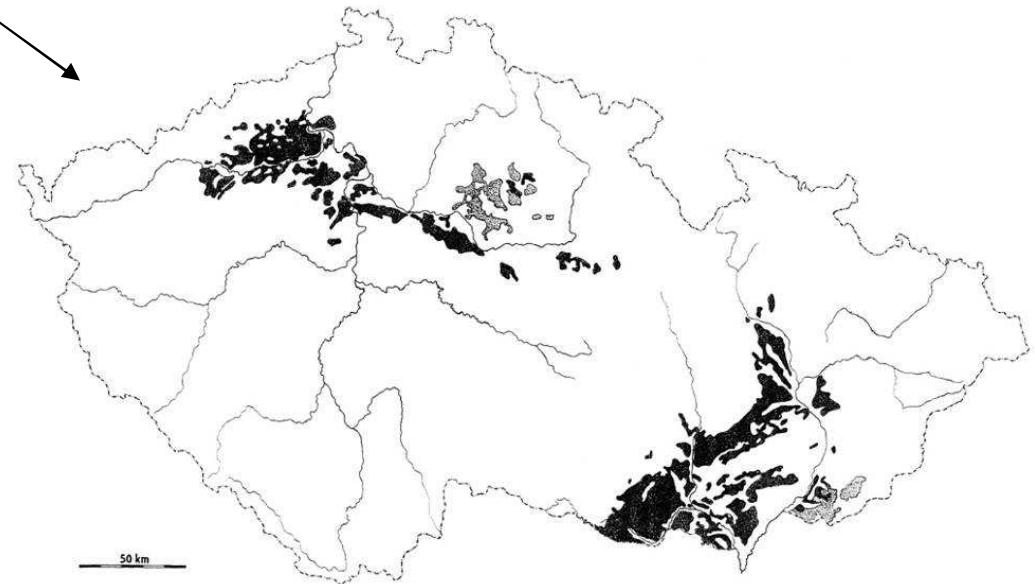

- Ⓢ v suchých oblastech jediná, ale výrazná vrstva pěnitců odděluje sedimenty s paleolitickými artefakty od sedimentů s neolitickou archeologií
- Ⓢ pěnitec bez archeologie (i koster savců) – mylný předpoklad hiátu osídlení našich zemí
- Ⓢ silně provlhlé jeskyně nebyly pro člověka ani zvířata vhodné
- Ⓢ vrstva pěnitce plná schránek plžů dokládajících vlhké teplé klima (zvlhčení až o 80-100 %), (př. pěnitec i pod převisem v Soutěsce na Pálavě s lesními vlhkomilnými druhy, které zde žily jen v tomto období)
- Ⓢ vrstva pěnitců je v nadloží velmi ostře oddělena hlinito-kamenitým a humózním horizontem s neolitickou archeologií = vysušení jeskynní nastalo velmi rychle

Atlantik – vývoj přírody

- ⊗ první polovina klimatického optima (8500-6800 BP)
- ⊗ nepřerušené ukládání pěnovců – klimatický stabilní období
- ⊗ na počátku ještě přežívají staroholocenní druhy (*Discus ruderratus*, *Chondrula tridens*, *Pupilla sterrii*)
- ⊗ nastupují náročné lesní druhy = druhově nejbohatší fosilní spektra
- ⊗ v 2. polovině (8. tis. BP) příchod prvních neolitických rolníků – zrod kulturní krajiny (počátek druhotného šíření otevřených ploch na úkor lesa)
- ⊗ prvně kolonizují nejteplejší a nejsušší oblasti (dnešní termofytikum, černozemní oblast) = **starosídlní oblast** (zůstává souvisle odlesněna, 8000 let)
- ⊗ tyto oblasti měly ještě lesostepní charakter – přežívání stepních prvků a jejich následné šíření (kulturní step, *Ch. tridens*), chybí zde doklady lesního optima

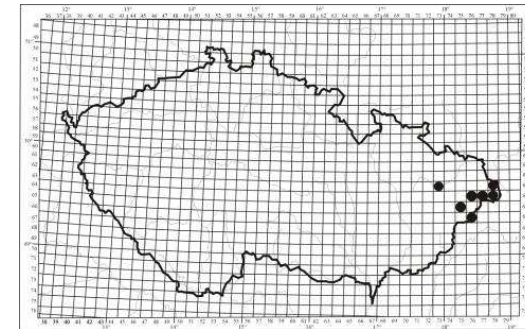

Epiatlantik (lesní optimum) – vývoj přírody

- ⊗ druhá polovina klimatického optima (6800-3400 BP)
- ⊗ tvorba pěnovců přerušována slabými horizonty s půdou a sutí (mírný pokles teploty, méně vyrovnané podnebí)
- ⊗ staroholocenní druhy se ztrácí z mnoha oblastí
- ⊗ max. rozvoj lesních společenstev s druhy, které po optimu na mnoha místech mizí (např. *Macrogaster latestriata*)
- ⊗ šíření jižních prvků:
submediteránní *Truncatellina claustralis* (šířila se k nám i v interglaciálech)

současné rozšíření: Pálava, M. a Č. kras, Č. středohoří,
izolovaně: Podyjí, střední Vltava a Štramberk

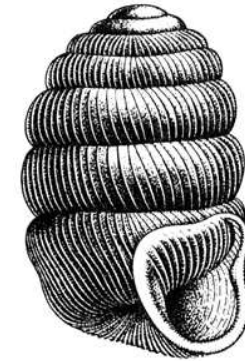

současné rozšíření: Beskydy - 7 lok., Vsetínské a Oderské vrchy po jedné lok.; v epiatlantiku byla mnohem hojnější: Moravský kras, Javoříčko, Vysoké Mýto, až do Českého ráje!

Epiatlantik – průnik jižních prvků

- jihoalpský *Aegopis verticillus*, alpská *Pagodulina pagodula* (do Podyjí, Klaperův potok)

- z Alp do české vysočiny *Macrogaster densestriata* (dnes u nás vyhynulá)

- plošně je rozšířená *Bulgarica cana* (Pálava, Č. kras; dnes jen v oblastech zachovalých lesů – Křivoklátsko, Karpaty, jinde izolované výskyty)

Po klimatickém optimu (mladý holocén) – vývoj v subboreálu

- ⊗ subboreál sensu Jäger: 3400-2700 BP – suché období s nevyrovnaným klimatem
- ⊗ pokles srážek o 20-25 %: v teplých oblastech dosažení prahové hodnoty lesní zóny (400 mm za rok), ve vlhčích a chladných nemá výraznější biologický dopad
- ⊗ končí tvorba pěnovců v chladných krajinách (v teplých ještě slabě pokračuje, ale pak končí a ložiska jsou i erodována)
- ⊗ zvýšená eroze v kombinaci s vrcholem pravěkého osídlení (kolem 3250 BP): splachy půd a zahlinění niv
- ⊗ **retrográdní vývoj půd**: vyvinuté (dekarbonatizované) lesní půdy spláchnuty – obnažen čerstvý minerální (vápencový) podklad – na povrchu mladé půdy jak na **počátku holocénu!**
- ⊗ vyhynutí citlivých lesních druhů i celých společenstev - kolaps v kvádrových pískovcích: před tím 20-30 spp. s *Bulgarica cana*, *Ruthenica filograna*; dnes 3-5 spp., hlavně naháči na houbách

Mladý holocén – velké změny

- činností člověka izolace některých lesních enkláv – omezení šíření lesních druhů, př. na Pálavu nikdy nedoputovaly běžné lesní druhy
I. isognomostomos, *Petasina unidentata* a *Helicodonta obvoluta*

- vytváření nových stanovišť, šíření nových stepních druhů z jihu:
Oxychilus inopinatus (od neolitu), *Cecilioides acicula* (subatlantik),

subrecent: *Zebrina detrita*, *Monacha cartusiana*, všechny

suchomilky vyjma
H. striata

Mladý holocén – velké změny

- vrchol středověkého osídlení v 11.-13. st. plošná degradace lesních společenstev, šíření druhotných společenstev s euryvaletními druhy hojných počátkem holocénu: *P. hammonis*, *Cochlicopa lubrica* a *Vitrina pellucida*

- šíření dříve vzácných druhů otevřené krajiny: *Vertigo pygmaea*, *Vallonia pulchella* a *Pupilla muscorum*

- nerušený vývoj jen v nevyšších horských oblastech, druhotné šíření pionýrských dřevin (borovice, líska, bříza, osika, jalovec)
- poslední velkou změnou jsou zásahy spojené s moderním lesnictvím v posledních 200 letech – zavedení jehličnanů, smrkové a borové monokultury – plantáže na dřevo

Historie osídlení a ovlivnění přírody člověkem

- ⊗ neolit a eneolit: 8.-5. tis. př. n.l. ovlivnění jen v černozemní oblasti (v eneolitu dokonce jen v xerothermních regionech), v ostatních regionech stále nerušený vývoj – dvojkolejný vývoj přírody
- ⊗ doba bronzová: 5000-2500 BP kolonizace dalších území
- ⊗ vrchol pravěkého osídlení v mladší době bronzové (ca 3250 BP):
  - výrazné ochuzení lesních společenstev
  - vznik nových stanovišť = obohacení bioty udržením stepních prvků (*H. striata*, *Ch. tridens*) a příchodem nových imigrantů
- ⊗ doba železná a římská: ústup osídlení s méně atraktivních oblastí (hlavně v době velkého stěhování národů, 4.-7. st. n.l.)
- ⊗ středověk: příchod Slovanů (6. st. n.l.) – z počátku se drží jen xerothermní oblasti, až v 8. st. pronikají do dalších oblastí
- ⊗ vrchol středověkého osídlení: 11.-13. st. – kolonizace nedotčených oblastí (vrchoviny na krystaliniku – totální vymření lesních společ.)
- ⊗ kolonizace pohraničních hor (hutnická) a Karpat (valašská)